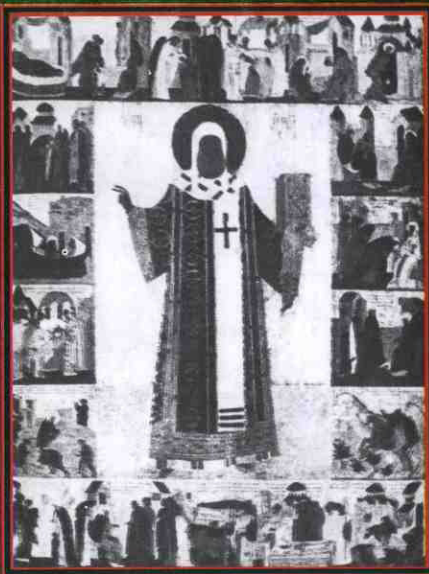

A 37527
9(c2)
P631

ВОЛОДИМИР РОЖКО

**СВЯТИНЯ
НАД БЕРЕГАМИ РАТИ,
ПІДРАТТЯ І ПРИП'ЯТІ**

**Митрополит Петро Ратенський
Ікона з життям XV ст.**

<i>Незабутня святиня Волинського Полісся</i>	5
Розділ I. Райгородок – кленовий місток	24
1.1. Літописні відомості про Райгородок	24
1.2. Райгородок – улюблене місце князя Володимира Васильковича	30
1.3. Монастир скит Вознесіння Господнього	33
Розділ II. Митрополит Петро Ратенський	42
2.1. Походження, чернечі подвиги Петра з Ратно в монастирі скиті на берегах Рати, Підраття і Прип'яті	42
2.2. Петро Ратенський – митрополит Київський і Галицький, Московський	48
2.3. Образ Св. Петра Ратенського в історії, мистецтві	54
Розділ III. В ім'я Вознесіння Господнього	60
3.1. Дарунок князя Олександра Сангушка	60
3.2. Парафіяльний храм Вознесіння Господнього	66
3.3. У Царстві Твоїм пом'яни їх, Господи	80
Джерела до Розділу I	88
Джерела до Розділу II	89
Джерела до Розділу III	90
Публікації Володимира Рожка про Райгородок, монастир Вознесіння Господнього в с. Яревище	93

ченці-василіани під час Богослужб поминали папу римського. Одначе, полонізація сюди не дійшла і чернече життя залишалось без змін, служби Божі відбувалися у Візантійському обряді.

За третім поділом Польщі 1795 року вся Правобережна Україна, Волинь і Волинське Полісся в тому числі були окуповані білими москалями, і розпочався злочинний процес переведення нашої церкви до московської церковної унії. Ліквідовувались і закривались монастирі, ченці яких чинили опір московському церковному імперіалізму, а іноки, які не хотіли приймати унії з Москвою, масово переслідувалися: тюрми, депортації в Сибір, монастирі в етнографічній Московії.

Було зачинено і ліквідовано монастир скит Вознесіння Господнього біля Яревищ, а храм монастирський став парафіяльним, як також вся земля у кількості 267 десятин перейшла до парафії [11; арк. 79]. Все церковне майно: ікони, хрести, чаші, хоругви, дзвони, архів і інше залишалось в парафіяльній власності.

3.2. Парафіяльний храм Вознесіння Господнього

Як ми зазначали в попередньому підрозділі, церква Вознесіння Господнього з 1795 року була парафіяльним храмом, до якої, згідно з документальними джерелами ДАВО, в 1796 році було приписано 244 парафіяни, а у селі Яревище нараховувалось 52 двори. Священником настоятелем служив о. Федір Павлович, 75 років, рукоположений єпископом Володимирським Руської унійної православної церкви 1751 року. Вдівець. Дочка Марта, син Марко. Отже, це документальне джерело підтвер-

джує, що монастир скит Вознесіння Господнього належав до Руської унійної православної церкви, а новоназначений настоятель парафіяльного храму в 1796 році не був один з ченців [12; арк. 79].

Станом на 1802 рік настоятелем церкви Вознесіння Господнього в с. Яревищах був зять о. Федора Іоан Жаханович, син дяка церкви в с. Куснище, скінчив Холмське духовне училище Руської унійної православної церкви, рукоположений єпископом Волинським і Житомирським Варлаамом Шишацьким 15 березня 1802 року. Священик мав у 1806 році двоє дітей – дочка Марія, 3 роки, син Іван – 1 рік. А у Яревищах до церкви приписано 50 дворів, 302 парафіяни [13; арк. 64].

З невідомих причин станом на 1816 рік чисельність населення і дворів у с. Яревище суттєво зменшилась: дворів – 31, чол. – 124, жін. – 138. На думку автора – це пов'язано з франко-московською війною 1812 року. Церковний же клір залишився без змін [14; арк. 66]. За адміністративно-територіальним поділом село Яревище належало до Кримненської волості Володимирського повіту. Власником Яревищ і навколишніх сіл був граф Владислав Браницький, який 1826 року відібрав церковні землі, а ерекційні акти, видані князем

*Храм Покрови Богородиці, 1902 р.
в с. Дубечно, фото 13.10.2007 р.*

Олександром Сангушком 1823 року, вилучила консисторія.

З 9 листопада 1841 року настоятелем церкви Вознесіння Господнього був священник Гавриїл Малевич, син священника с. Стара Вижва Ковельського повіту, у 1839 році скінчив Волинську духовну семінарію в Крем'янці, здібностей добрих, поведінки хорошої – так характеризує його історичне джерело [15; с. 494]. Дяком в церкві був Роман Антонович Жуковський. Саме вони відкрили церковно-парафіяльну школу 1842 року, до якої на початках записані були лише хлопчики, пізніше приєднались дівчатка [16; арк. 181].

За документальними джерелами ДАВО в селі Яревищах, Кримненської волості, Володимирського повіту у 1844 році налічувалось дворів – 46, парафіян: чол. – 184, жін. – 193 [17; арк. 182].

*Храм Вознесіння Господнього,
1865 р. в с. Яревищах, побудований
на монастирському кладовищі,
фото 1990 р.*

Отця Гавриїла Малевича замінив на парафії Вознесіння Господнього священник Олександр Федорович Бречкович, син протоієрея Федора з містечка Вишнівець Крем'янецького повіту. Скінчив Волинську духовну семінарію в Крем'янці 1849 року з добрими знаннями і хорошою поведінкою [18; с. 571]. У

1854 році рукоположений вікарним єпископом Острозьким Ієронімом і направлений настоятелем церкви Вознесіння Господнього в с. Яревище. Саме о. Олександр Бречкович при старанні окружного начальника Шуби, на відпущені казною гроші побудував новий храм [19; арк. 1257]. Коли постало питання, де ставити новий храм замість аварійного помонастирського, один із випадків, як передають розповіді старожилів, записаний автором, був знаком Божим нового місця будівництва святині.

Селянська громада замовила дзвін і везли його возом, запряженим кількома парами волів. Біля монастирського кладовища несподівано віз розламався і дзвін впав на землю. Воли відмовилися його далі волоти по землі, і вірні вирішили будувати нову святиню на давньому монастирському кладовищі, який був би одночасно місцем молитви і пам'ятником безіменним інокам, що кількатороків тут вели сподвижницьке чернече життя [20; с. 349].

Храм Вознесіння Господнього 1865 року – дерев'яний, однобанний, вівтарем на схід. Із західної сторони, незадовго до Першої світової війни, побудовано дерев'яну дзвіницю замість перенесеної сюди під час будівництва нової церкви 1865 року від монастирського храму. Священик Олександр Федорович Бречковський був нагороджений церковною і світською московсько-окупаційною владою низкою нагород за вірнопідданство і побудову нової церкви. Дяком при ньому був Филип Антонович Лобачевський, син дяка с. Кримно. Станом на 1866 рік до церкви приписано 49 дворів, парафіян: чол. – 196, жін. – 218 [21; арк. 427–429].

*Храм Вознесіння Господнього,
1865 р. в с. Яревищах, побудований
на монастирському кладовищі,
фото 60-ті рр. ХХ ст.*

Священника Олександра Бречковського замінив на парафії Іларіон Антонович Корчинський, випускник Волинської духовної семінарії в Крем'янці 1867 року. Він – син священника с. Рудка Дубенського повіту, 1871 року рукоположений архієпископом Агафангелом і направлений настоятелем церкви Вознесіння Господнього в с. Яревище. За документальними джерелами 1886 року в с. Яревище дворів – 59, парафіян: чол. – 236, жін. – 229 [22; арк. 478–481].

За документальними джерелами ДАВО 1907 року маємо такі відомості про храм, парафію: в селі церковно-парафіяльна школа відкрита 1842 року при священнику Гавриїлу Малевичу, а в 1907 році розпочато, коштом парафіян, будівництво нового шкільного приміщення. В архіві церкви зберігався опис 1806 року давнього помонастирського храму. До церкви приписано в с. Яревище 89 дворів, парафіян: чол. – 359, жін. – 360 [23; арк. 571]. В середньому у кожній хаті проживало 8 душ, отож, бачимо з документальних джерел, що кількісно сім'ї були багатодітні, потрібно було багато прикладати праці, щоб прокормити батькам своїх дітей, і це на бідних поліських ґрунтах. Рятувало тварин-

ництво, річка Прип'ять мала чудові луки з сінокосами, багаті рибні запаси, а навколишні ліси – гриби, ягоди, лікарські рослини, диких звірів і птахів для полювання.

Дуже цікаву і цінну мозаїку парафії Вознесіння Господнього села Яревище зберігають документальні джерела ДАВО за 1911 рік. Настоятелем залишився о. Іларіон Корчинський, 67 років, а дяком – Стефан Война, 22 роки. Син священника – Олександр – священник в Острозькому повіті, дочка Марія – одружена з учителем Іваном Таровським, друга дочка Афанасія, 1880 р. н. – вчителька у школі с. Антонівці Крем'янецького повіту [24; арк. 1259]. У документальних джерелах того ж року маємо ще й такий запис: у храмі Вознесіння Господнього с. Яревище церковних речей достатньо, зберігаються копії метричних книг з 1754 року, опис майна храму з 1806, 1850 р., ісповідні відомості з 1842 року, в церковній бібліотеці 30 томів. У парафіяльній школі навчається 20 хлопчиків і 6 дівчаток. Під церквою і садибою настоятеля 1 десят. і 101 квадратний сажень землі [25; арк. 1269].

В селі Яревище на той час проживало: всіх чоловіків – 408, жінок – 401. Дворів – 145. У 10 хатах проживало євреїв: чол. – 30, жін. – 30 [26; арк. 1262]. Криваві буревії Першої світової війни, які пронесли над нашою землею, своїм чорним смертоносним крилом зачепили і с. Яревище, багато чоловіків забрано до московського війська, частина жителів села була відправлена москалями в так зване «біженецтво», церква Вознесіння Господнього зазнала також певних втрат, дещо з найціннішого вивезено до Московії і пропало назавжди, але сама «пустинь» з святинєю не постраждала.

*Храм Вознесіння Господнього,
1865 р. в с. Яревищах, побудований
на монастирському кладовищі,
фото 1995 р.*

По Першій світовій війні, революції, українських національно-визвольних змаганнях 1917–1921 рр. «біженці» повернулися до рідних домівок, розпочалась відбудова поруйнованих господарств. Наші землі на той час були вже окуповані поверсальською Польщею і новий окупант počував себе господарем на нашій землі.

Отця Іларія Корчинського, спільна могила якого з дружиною Таїсою та донькою Зінаїдою знаходиться південніше вівтаря церкви, замінив 27 липня 1921 року о. Іван Семенович, 24.06.1865 р. н., випускник Волинської духовної семінарії 1887 року. Син пономаря з с. Березці Володимирського повіту, скінчив Милецьке духовне училище 1881 року, отримав священичу хіротонію 9 травня 1890 року в м. Крем'янці. Був на парафіях: з 09.10.1890 р. – в с. Гризубове, з 10.05.1903 р. – в с. Підлісці (Богданова каплиця!), з 1 січня 1918 р. – в с. Рудка-Шпиколосівська Крем'янецького повіту, а єпископом Діонісієм направлений настоятелем церкви Вознесіння Господнього у с. Яревище [27; арк. 3–4]. В сусідніх селах на парафіях с. Кримно був на той час священик Платон Рафальський, пізніше (в 30-х роках) вбитий нічними бандитами. У Дубечному частина парафіян наверну-

лась до так званої східної унії¹¹ (яка до речі, нічого спільного не мала з УГКЦ), настоятелі храму Покрови Пресвятої Богородиці 1890 р. так часто мінялися, що їх прізвища та імена годі виловити [28; с. 76–78].

Отець Іван Семенович настоятелем церкви Вознесіння Господнього залишався впродовж 38 років і 1959 року спочив на місцевому кладовищі, проживши майже 95 років, з них 69 років – у священстві.

В 1935–1942 рр. благочинним другого благочиння Ковельського повіту (гміна Кримно з селами, в т. ч. й с. Яревище при окупації Волині і Полісся поверсальською Польщею належали до Ковельського повіту) був настоятель церкви Різдва Пресвятої Богородиці у с. Мизове о. Никанор Абрамович, пізніший митрополит УАПЦ на еміграції [29]. Отець Никанор Абрамович був у дуже добрих стосунках з о. Іваном Семеновичем і кілька разів відвідував Яревище, де священник уважно проглянув всі документальні, речові, матеріальні джерела до історії Яревищського монастиря, Яревищського періоду життя Св. Петра Ратенського, який розпочинав свої чернечі подвиги тут – у монастирі. Отець благочинний також уважно оглянув навколишню місцевість, пов'язану з цією обителлю, устійнив назви відног Прип'яті: Рата і Підраття, які творили своїми водами острів, на якому був літописний Райгородок, монастир скит Вознесіння Господнього, та доповнюючи ці місцеві джерела іншими, написав безцінні наукові розвідки, які відносяться до нашої проблематики: «Опис Яревищського монастиря на Волині», «Місце народження Св. Петра Ратенського».

¹¹ Східна унія – нововитвір польських шовіністів, які намагались через неї окатоличити, ополячити українців Волині і Полісся.

У 1937 році до церкви Вознесіння Господнього були приписані села: Яревище, Клебанщина, Краска, загальне число парафіян – 1203 вірних, дяком в храмі був син священика Павло Семенович [30; арк. 28–29].

7 серпня 1937 року відбулась архіпастирська візита архієпископа Крем'янецького і Волинського Олексія Громадського до храму Вознесіння Господнього у Яревищах. Візиту архієпископа Олексія на Ковельське Полісся добре задокументував член Волинської духовної консисторії прот. Михайло Тучемський, який супроводив архіпастиря, згодом написав і видав книгу про ці візитації «По глухих закутках Волинського Полісся». – Крем'янець, 1938. – 119+2 с. Подаємо уривки із опису побаченого у Яревищах:

*Храм Вознесіння Господнього, 1865 р.
в с. Яревище.*

—... Попадаеш в якийсь чарівний краєвид. Яревище – це незвичка парафія, де церковиця красується посеред села, а скоріше – дивна «пустинь» для чернечих подвигів, бо перед

нами – безліч великих обширів пісків та лісів. А де ваше село? – запитуємо присутніх. Відлеглісти двох кілометрів, за річкую Прип'яттю... Чому? Тому то на усій монастирській землі¹² парафіяне не могли селитись, вони

¹² Монастиреві Вознесіння Господнього на острові, що його творила Прип'ять з відногами Ратою і Підраттям, належало 267 десятин землі, яка по 1795 році перейшла до парафії.

заняли місцевість за Прип'яттю. Вигляд Яревищської церкви чудовий, оздоби її багаті. Тут зберігаються цікаві речі, як скам'яніла чаша на водосвяття, що випалена була з піску, багато образів XVI–XVII ст. і інше. Церковиця стоїть на пригорку кругом столітніх дерев, що боронять її від бур та недоброго ока [31; с. 23–24].

Настоятель прот. Іоан Семенович, вітаючи архи-пастиря, підкреслив: головна біда в тому, що з матеріальною бідністю парафіян з'єднались і бідність, темнота духовна. А це тому, що парафіяни живуть далеко від церкви. Саме село наше знаходиться за річкою, в двох кілометрах від церкви, але там живе ледве четверта частина парафіян, а решта – розселена на хуторах у відлеглих за 10 км і більше...

У відповіді – проповіді-повчанні архієпископа прозвучали і такі слова: – ... Поміж вас не помічається зараз ні безбожників, ні сектантів, ні свідомих комуністів, чим тепер так хворіє світ, а напроти – ви живете по-батьківськи, в побожності, без змін звичаїв, а тому і життя ваше проходить спокійно. То благодать Божа. Охороняйте ж цю чистоту свого життя, пам'ятаючи остерогу Св. Апостола, який нагадував: «Хіба не знаєте, що ви є храм Божий, і що Божий Дух живе у вас!» (Кор. 3.16) [32; с. 25–26].

Із вітального слова о. настоятеля Івана Семеновича звернемо увагу свою на слова «темнота духовна». Сказані вони не випадково, і ці думки священника цілковито підтверджені документальними джерелами ДАВО.

В 1920 році у повітовому місті Ковелі постало Ковельське повітове Товариство «Просвіта» ім. Лесі Українки. Подаємо нижче звіт із його праці. Членство: 1925 р. – 640, 1926 р. – 2060, 1927 р. – 3443; наявність

в селах хат-читалень: 1925 р. – 20, 1926 р. – 58, 1927 р. – 97; вистав – 268, свят Тараса Шевченка – 30, Івана Франка – 11, Просвіти – 2, відчитів у повіті за ці роки – 99, в Ковелі – 9, разом – 105; полагоджено різних просвітенських справ: 1925 р. – 492, 1926 р. – 1240, 1927 р. – 2610. Добре зорганізовані просвітянські хори: у місті Ковель, селах: Седлище, Облапи, Любитів, містечках: Турійську, Матієві; за допомогою «Просвіти» постало 11 кооперативів [33; арк. 1].

*Церква Вознесіння Господнього, 1865 р.
в с. Яревище, фото 07.04.2005 р.*

Села Яревище, Кримно ви не знайдете не лише у цих цифрах наведеного звіту Товариства «Просвіта», а й в жодних документах цього фонду. Лише в с. Дубечно 1927 р. була заснована філія і

бібліотека «Просвіта». Ініціатори: голова філії:

– С. Шпилюк, секретар І. Гришук. На початках бібліотека «Просвіта» була в хаті Федора Вербицького, а тоді перенесена до хати Адама Літвінця, помешкання якого було значно більше [34; арк. 2, 10, 44–45]. Однак, подальші події в церковному житті призвели до розколу парафії в Дубечному на «уніатів східного обряду» та «православних», і єдність села була порушена, і не лише церковна, а й громадська.

На превеликий жаль, в с. Яревище через відсталість, оту «темноту духовну», інертність, байдужість,

архаїку місцевих, нехить поліщуків ніякі українські заходи не проводились. І не було тут українізації Богослужень не тому, що прот. Іван Семенович був проти них, ні, не були проти і парафіяни. Просто вони через свою неписьменність, денационалізаційні процеси польської окупаційної влади, п'янство не доросли до того думками, а відсутність національної свідомості була гоним гальмом до української думки, українського життя в церкві та громаді [35; с. 50–57].

Прот. Іван Семенович пережив три окупації: польську, комуністсько-московську, нацистську, а по другому «визволенні» комуністськими в 1944 р. священник продовжував ще 15 років залиша-

*Церква Вознесіння Господнього, 1865 р.
в с. Яревище, фото 07.04.2005 р.*

тися настоятелем храму Вознесіння Господнього, цієї великої прадавньої святині того регіону Волинського Полісся, а й був її великим захисником від місцевих комуноколлаборантів, які ще за життя священника, за вказівками своїх господарів, намагалися під різними приводами знищити церкву, яка, на їх лжедумку, була розсадником «опіуму» для трудящих, заважала будувати комуністичне майбутнє. Хочу їх запитати: «А де ділося те «світле майбутнє?» Ваші вожді і вождики, які на кожному кроці проклинали отой «відмираючий капіталізм», першими ринулись його оживляти вкраденими

у нас мільйонами... Тоді в ім'я чого знищила червона Москва руками вашими і вас подібних 60 млн. людей, майже половина з них українці, тисячі Божих храмів, мистецьких цінностей, мільйони людських душ отруїли отим «червоним атеїзмом».

Знаємо, ви нам відповіді не дасте, але дасте її перед Богом! За ваші злочинні діла на вас і ваших потомках прокляття мільйонів, бо ви, як писав апостол нашої свободи, Василь Симоненко:

*Мільярди вір – зариті в чорнозем,
Мільярди щастя – розвіяні у прах...*

*Душа горить, палає лютий розум,
І ненависть регоче на вітрах.*

Коли б усі одурені прозріли,

Коли б усі убиті ожили,

То небо, від прокльонів посіріле,

Напевне б репнуло від сорому й хули.

Тремтять, убивці, думайте, лакузи,

Життя не наліза на ваш копил.

Ви чуєте? – На цвинтарі ілюзій

Уже немає місця для могил [36; с. 175].

Цвинтар ілюзій – це і є ваш московський комунізм!»

По упокоєнні в Бозі о. Івана Семеновича 1959 року, доглянута могила якого знаходиться на сільському кладовищі, місцеві комуністи-колаборанти розпочали ще більш закроєну акцію проти церкви Вознесіння Господнього. За розпорядженням місцевої влади («ініціатива») завжди мала іти до комуно-московських окупантів знизу, від отих трудящих, яким той храм «заважав» будувати «щасливе, заможне колгоспне життя»), церкву 1962 року знято з реєстрації, зачинено [37; арк. 17–20].

Тобто, святиню було віддано на поталу отій, так званій, «новій советській людині».

— 1962 року храм Вознесіння Господнього в с. Яревищах знято з реєстрації, — читаємо в

*Церква Вознесіння Господнього, 1865 р.
в с. Яревище, фото 07.04.2005 р.*

історичному джерелі, — тобто, залишено без паспорта і прописки, а це означало, що він вже не належить церковній громаді, а взагалі — нічий, і передано його в руки місцевому «новому человеку». Отой «человек» та час мали зробити свою руйнівну справу. Все майно храму, архів, бібліотеку було нещадно пограбовано... В 70-х рр. місцеві вожді зробили спробу перетворити храм в колгоспний склад. Їм вдалося навіть завезти до святині насіння люпину, але протести селян були такі одностайні, що на дальші злочинні дії ці керманичі не наважились [38; с. 350].

Двері церкви для вірних відчинилися 24 січня 1989 року і нині храм в підлеглих московській церкві в Україні, яка своїм павутинням з облуди і неправди, за вказівками своїх московських господарів, злочинців Путіна і Кирила Гундяєва опутала все північне Полісся. Одначе, в нашого народу є поговорка: «Неправдою світ пройде, а назад не вернешся», а в Євангелії від Св. Івана сказано: «І пізнаєте правду, а правда вас вільними зробить!» (Ів. 8.32). Незабаром прозріють

і наші сліпі брати по крові, а неправдивих, лукавих і слід пропаде, тому українське православне церковне відродження прийде й на Волинське Полісся, а до Яревищ зокрема.

Вікову святість місця, визначену Богом і наповнену молитвами, постами, важкою фізичною працею, прощенням і покаанням ченців монастиря скиту, Св. Петра Ратенського, священників, дяків і вірних парафіяльного храму Вознесіння Господнього залишиться довіку, а наше покликання – оберігати і своїми молитвами примножувати його. Наші молитви за спокій їх душ вони потребують, а перед Престолом Всевишнього вони моляться за нас, власне, ми віками перебуваємо в спільній молитві до Творця і Вседержителя.

Парафіяльний помонастирський храм Вознесіння Господнього у с. Яревищах на своєму віку пережив багато, але Господь зберіг його для вірних, їх спільних молитов, спільного величання Господа, бо саме спільна молитва найбільш уподобана нашим Спасителем, який був розп'ятий за нас, Воскрес і Вознісся на небо і сидить праворуч Отця, а в ім'я Вознесіння Господнього був освячений престол монастирського, парафіяльного храму.

3.3. У Царстві Твоїм пом'яни їх, Господи

Свято Благовіщення Пресвятої Богородиці на Волині було сонячне і тепле. Напередодні запланував ще раз побувати в цей святковий день в с. Яревищах, помолитись Господеві, та пом'янути безіменних іноків, що спочили тут після своїх земних доріг, оглянути, і глибше вивчити все те, що залишилось від княжого